

Nr 282.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående anslag till resekostnader för medellösa arbetssökande; given Stockholms slott den 17 september 1914.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1915 bevilja ett förslagsanslag av 20,000 kronor att i huvudsaklig överensstämmelse med de i statsrådsprotokollet angivna grunder utgå såsom bidrag till resekostnader för medellösa arbetssökande, som av arbetsförmedlingsanstalt anvisats plats å annan ort, med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel redan under år 1914 utanordna erforderliga belopp.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Oscar von Sydow.

*Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 sep-
tember 1914.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Chefen för civildepartementet, statsrådet von Sydow anförde:

I det yttrande till statsrådsprotokollet, som åberopats i Kungl. Maj:ts proposition (nr 279) till innevarande riksdag angående anslag för understödjande av arbetslösa, har jag framhållit angelägenheten av att vidtaga sådana förebyggande åtgärder, att under den nu inträdda situationen arbetsdugliga och arbetsvilliga personer såvitt möjligt må få tillfälle att försörja sig genom eget arbete. Omsorgen härom har ock i de av Kungl. Maj:t den 10 innevarande september fastställda förslagen till instruktioner för länskommittéer och kommunala kommittéer för arbetslöshetens bekämpande inskräpts såsom en av dessa kommittéers främsta uppgifter. Beträffande det omfattande spörsmålet, huru sådant arbete må genom statens eller kommunernas försorg kunna beredas, pågå för närvarande inom statens

arbetslöshetskommission utredningar därom, rörande vilkas resultat jag hoppas snart kunna lämna närmare upplysningar. I detta sammanhang må emellertid erinras, att jag å kommissionens vägnar i cirkulärskrivelse den 14 nästlidne augusti till de centrala ämbetsmyndigheterna, överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser, i vad angår landstings och kommuners företag ävensom enskilda större arbetsföretag, hemställt bland annat, att vederbörande måtte taga i övervägande, huruvida redan påbörjade företag lämpligen kunde utvidgas eller forceras utöver vad tidigare beräknats samt huruvida nya arbetsföretag, vilka icke beräknats skola omedelbart igångsättas, syntes redan nu kunna påbörjas.

Av mindre omfattning men likväl av stor vikt är vidare frågan om undanröjandet av hindren för medellösa arbetares resa till arbetsplats, där de erhållit arbete. Det har synts mig uppenbart, att under den nuvarande allvarliga situationen på arbetsmarknaden den största omsorg bör ägnas däråt, att de arbetstillfällen, som stå till buds, verkligen bliva utnyttjade samt att sålunda dugliga arbetare icke av brist på medel till resekostnaders bestridande må bliva förhindrade att tillträda erhållen anställning.

En anordning i sådant syfte är redan vidtagen, i det att statsmakterna ställt medel till förfogande för Sveriges offentliga arbetsförmedling till täckande av viss del av de utgifter, arbetsförmedlingen nödgas vidkännas för förskottering av resekostnader för medellösa arbetssökande, som av arbetsförmedlingsanstalt anvisats plats å annan ort. För användningen av dessa medel har Kungl. Maj:t genom kungörelse den 4 juni 1913 meddelat särskilda bestämmelser av huvudsakligen följande innebörd.

Förskottering av resekostnader.

Ersättning av statsmedel för den förlust, en arbetsförmedlingsanstalt kan hava lidit genom förskotterande av dylika resekostnader, utgår med hälften av den lidna förlusten. Förutsättning för ersättnings utgående är emellertid dels att, då förskottet utbetalades, överenskommelse om anställningen var träffad eller åtminstone kunde med skäl förväntas komma till stånd, dels ock att antingen arbetsgivaren eller arbetstagaren förbundit sig att till anstalten återbetala de förskotterade medlen.

I regel fordras därjämte ytterligare, att resans längd ej understigit 15 kilometer, att reseförskottet ej överstigit 10 kronor, samt att de förskotterade medlen ej utbetalts kontant till arbetstagaren utan använts till bestridande, genom anstaltens försorg, av kostnader för hans resa.

För detta ändamål har genom överenskommelse mellan socialstyrelsen och järnvägsstyrelsen den anordningen träffats, att å landets samtliga i samtrafik varande järnvägar av offentlig arbetsförmedlingsanstalts föreståndare utfärdad rekvisition, som företes av arbetare, berättigar denne att

bekomma tredje klass personbiljett å den sträcka rekvisitionen avser. Räkningar å dylik anstalts rekvisitioner å såväl statens som enskilda järnvägar överlämnas varje månad från järnvägsstyrelsens kontrollkontor till vederbörande anstalts huvudkontor, som medelst postanvisning insänder beloppet till vederbörande järnvägs kassaförvaltning. För såväl förskottering av resekostnad som rekvisition av biljetter tillhandahåller socialstyrelsen blanketter och tryckta anvisningar.

Ifrågavarande statsunderstöd innebär, som nämnts, att statsmedel lämnas till betäckande av halva beloppet av den *förlust*, som anstalt åsamkat sig vid förskottering av arbetssökandes ifrågavarande resekostnader. Till följd av denna anslagets karaktär och de tämligen stränga villkor, som stadgats för dess åtnjutande, hava anstalterna iakttagit stor försiktighet vid beviljandet av förskott och i regel ej lämnat sådant, då dess återfående ansetts vara mer eller mindre ovisst. Då systemet med förskottering ej hunnit ordnas förrän vid slutet av år 1913, var det naturligt, att under detta år nämnda system kom till endast ringa användning, och var det endast några få anstalter, som funno sig böra anhålla om ersättning av statsmedel för sina uti ifrågavarande avseende lidna förluster. Beträffande den omfattning, i vilken förskottering skett under innevarande år, har visserligen ingen närmare utredning kunnat verkställas, men, enligt vad jag inhämtat hos socialstyrelsen, lär sådan hava ägt rum i något större omfattning, dock ej i så stor, som man kunnat förvänta. I varje fall lära anspråken på ersättning av statsmedel för detta ändamål även för år 1914 bliva tämligen begränsade.

Frågan om förskottering av arbetssökandes resekostnader förelåg till behandling vid ett den 13 december 1913 inom socialstyrelsen hållet sammanträde med sociala rådet (sektionen för arbetsförmedling). Ur det därvid förda protokollet torde här följande böra återgivas: »Vid den diskussion, som inom sektionen uppstod om kungl. kungörelsen angående bidrag av statsmedel till täckande av viss del av offentliga arbetsförmedlingsanstalters förluster å förskottering av resekostnader för medellösa arbetssökande, syntes det vara samtliga ledamöters uppfattning, att de villkor för statsbidrags åtnjutande, som här föreskrivits, vore i och för sig ganska stränga och att kungörelsens bestämmelser i anledning härav borde i praktiken tillämpas så milt som möjligt, så att det ändamål, som statsmakterna avsett att vinna genom att bevilja statsmedel för ersättande av de förluster, arbetsförmedlingsanstalt måst vidkännas vid utlämnande av reseförskott till medellösa arbetssökande, icke motverkades genom en allt för rigorös tolkning av nämnda kungörelse. — — — — — Vid behandlingen av denna punkt å föredragningslistan uppstod jäm-

väl en principdiskussion angående statliga åtgärder i allmänhet för underlättande av arbetssökandes resor, varvid framhölls, att de genom kungl. kungörelsen träffade anordningar icke finge anses slutgiltiga, utan att desamma borde ersättas av mera effektiva åtgärder.»

Vid bedömandet av frågan om förskottssystemets användning bör icke förbises den betydligt vidgade organisation och uppgift, som under föreliggande situation kommit den offentliga arbetsförmedlingen till del. Strax vid krisens utbrott blevo på åtskilliga orter provisoriska anstalter anordnade, vilka åtminstone delvis torde komma att bliva permanenta. I den plan för arbetslöshetens bekämpande, som nu uppgjorts och vars grunddrag angivits dels i kungl. brevet den 18 nästlidne augusti angående tillsättandet för angivna ändamål av länskommittéer, dels i de av Kungl. Maj:t fastställda förslagen till instruktioner för dessa kommittéer, har ock förutsatts, att på orter, där offentlig arbetsförmedling icke finnes inrättad, provisoriska åtgärder i sådant syfte skola vidtagas, så att offentliga organ för registrering av arbetslösa, för arbetsförmedling samt för kontroll av understödssökandes arbetsvillighet skola i erforderlig mån stå till buds.

Under sitt övervägande av olika medel för den redan föreliggande och ytterligare befarade arbetslöshetens bekämpande har statens arbetslöshetskommission jämväl sökt bilda sig en uppfattning i förevarande fråga. Kommissionen har därvid kommit till den övertygelsen, att det nu tillämpade förskottssystemet visserligen utgjorde en anordning av viss betydelse och att detsamma med den offentliga arbetsförmedlingens pågående utveckling möjligen komme att spela något större roll än hittills varit förhållandet. Det har emellertid synts kommissionen påtagligt, att den lättnad, som genom detsamma bereddes strävandena för arbetssökandes placering i arbete, vore allt för ringa i förhållande till nu föreliggande behov, särskilt i betraktande därav att arbetarna i en mängd fall måste förutsättas på grund av långvarig arbetslöshet hava så undergrävd ekonomi, att anstalterna knappast skulle i större utsträckning våga riskera medel till utgivande av förskott under de i kungl. kungörelsen stadgade förutsättningar. Då till följd härav kunde befaras, att arbetsdugliga och arbetsvilliga personer skulle i brist på medel till resekostnaders bestridande icke alltid kunna mottaga erbjudet arbete utan komma att bliva föremål för den föreslagna understödsverksamheten och på detta sätt ådraga det allmänna kostnader, har kommissionen funnit synnerligen önskvärt, att en mera effektiv anordning för underlättande av de arbetssökandes resor måtte kunna vidtagas.

Kommissionen ansåg sig emellertid — såväl med hänsyn till frågans

Arbetslöshetskommissionen.

nuvarande läge och den ringa kännedom, som hittills vunnits rörande förskottssystemets tillämpning, som ock på grund av arten utav kommissionens uppgift — icke böra ifrågasätta någon förändring eller omläggning av detta system eller överhuvud upptaga frågan om resekostnader för medellösa arbetsökande i hela dess vidd för att nu vinna en för framtiden bestående lösning av densamma. För närvarande syntes det vara nog att finna en av det föreliggande nödläget påkallad och dess stora krav motsvarande anordning, genom vilken största garanti vunnes för att de personer, åt vilka arbete kan beredas, också skola kunna infinna sig å den erbjudna arbetsplatsen. Uppnåendet av detta syfte syntes kommissionen under nuvarande förhållanden så viktigt, att för dess realiserande staten borde vara beredd att åtaga sig en avsevärd andel av resekostnaden. Kommissionen tänkte sig sålunda, att staten skulle iklåda sig ersättningskyldighet för halva resekostnaden för arbetare, som genom organ för den offentliga arbetsförmedlingen anvisats plats, varemot arbetaren själv, arbetsgivaren eller eventuellt kommunen finge vidkännas återstoden.

*Departements-
chefens
yttrande.*

Under mitt deltagande i arbetslöshetskommissionens överläggningar i detta ämne har jag icke kunnat undgå att finna, hurusom det nu tillämpade förskottssystemet särskilt under nu föreliggande situation ingalunda äger tillräcklig effektivitet. Såväl för näringslivets vidmakthållande och individernas eget bästa som ock för att i största möjliga mån hålla nere kostnaderna för den av Kungl. Maj:t föreslagna understödsverksamheten till förmån för arbetslösa är det emellertid en angelägenhet av allmän betydelse att bereda arbete åt så många arbetslösa som möjligt. Det bör icke få förekomma, att understöd av allmänna medel lämnas arbetsdugliga personer, som på annan ort skulle kunna få arbete, därest bidrag till resekostnaderna kunde lämnas dem och det sålunda bleve möjligt för dem att företaga den nödvändiga resan till arbetsplatsen. Det bör härvid särskilt uppmärksammas, att de långa avstånden i vårt land ofta kunna göra resekostnaderna svåröverkomliga för de mindre bemedlade. Härvid är särskilt att märka, att vissa slag av offentliga arbeten torde komma att i stor utsträckning igångsättas å orter, mera avsides belägna från sådana större befolkningscentra, där överflödet å arbetskraft torde starkast framträda och detta företrädesvis med avseende å de för dylika arbetsföretag lämpligaste arbetarkategorierna, såsom byggnads-, transport- och grovarbetare. Det synes mig under sådana förhållanden böra tagas under noggrann omprövning, huruvida icke effektiva åtgärder från statens sida böra vidtagas för att undanröja de svårigheter för arbetares anställande i arbete, som föreligga på grund av deras brist på medel, varmed de kunna bestrida ifrågavarande

reskostnader. I likhet med arbetslöshetskommissionen anser jag emellertid icke nu kunna ifrågasättas annat än en provisorisk anordning i förvarande syfte. Jag delar jämväl arbetslöshetskommissionens uppfattning därom, att vid en dylik provisorisk lösning av frågan staten måste åtaga sig en betydande del av resekostnaden, därest det avsedda ändamålet skall kunna vinnas.

Den enklaste utvägen vore uppenbarligen, om arbetsförmedlingsanstalts legitimation kunde konstituera rätt för arbetare att å billigare biljett resa till anvisad arbetsplats. I åtskilliga andra länder har man också, såvitt angår järnvägsresor, ordnat saken genom utsträckning av systemet med truppbiljetter, vilket emellertid har till följd, att statsjärnvägarna få vidkännas viss minskning i sin inkomst. I vårt land lär dock denna väg icke böra beträdas, enär statsmakterna vid genomförandet av nu gällande persontariffsystem förutsatt en stark begränsning vid beviljandet av prisnedsättningar för särskilda kategorier av trafikanter. I varje fall synes det mig, att man icke bör ifrågasätta någon anordning, som minskar järnvägarnas inkomst å sin rörelse.

För uppnående av det åsyftade resultatet återstår då endast den utvägen, att statsmedel ställas till förfogande för betalande av så stor del av resekostnaden, som i sådant avseende finnes lämplig att bestämma. Skall emellertid sådan anordning kunna träffas, bör enligt min mening statens ersättningsskyldighet noga begränsas att avse allenast den verkliga utgiften för arbetarens befordran från uppehållsorten till arbetsplatsen och sålunda icke gälla några därmed förknippade, mera okontrollerbara kostnader såsom för uppehälle under resan. Ej heller lär böra ifrågakomma att ersätta någon resekostnad för arbetstagarens familj. Behovet av familjens förflyttning synes nämligen böra mindre ofta framträda, när, såsom nu ofta torde bliva fallet, anställning beredes vid offentliga företag av mindre varaktighet, delvis just föranledda av strävandet att förebygga den nuvarande situationens svårigheter. Det säger emellertid sig självt, att i den mån hustru eller barn medfölja för att själva få arbetsanställning å samma plats som mannen, motsvarande bidrag bör lämnas för deras resa. Sådana fall torde emellertid sällan förekomma annat än inom jordbruket.

I ett annat avseende synes mig emellertid en skarp begränsning böra vidtagas i avseende å statens medverkan på ifrågavarande område. Såsom framgår av nådiga kungörelsen den 4 juni 1913 angående förskottering av resekostnader, äger denna tillämpning på alla slag av resor, vilket transportmedel som än användes. I så vidsträckt omfattning lär emellertid icke staten kunna åtaga sig att betala andel av resekostnaden på sätt som här är i fråga. Såväl av kostnadsskäl som på andra grunder

torde man nu böra inskränka statens bidragsskyldighet till endast personavgifter å järnvägarna. Enligt vad jag i det följande får tillfälle framhålla, skulle den nu föreslagna anordningen i huvudsak begränsas till en tidrymd, under vilken sjökommunikationerna spela en mindre betydande roll i förevarande avseende. Då vidare de arbetssökande synas böra i närvarande läge kunna själva fortskaffa sig, då resan sker på landsväg, lär antydda begränsning icke för de arbetssökande bliva vidare kännbar. Genom densamma vinnes emellertid, att statsverkets utgifter för ändamålet till övervägande del tillgodokomma statens järnvägar, vilkas trafik under nu rådande förhållanden undergått väsentlig minskning, vadan det är i hög grad önskvärt att öka densamma. Med hänsyn till angivna förhållande kommer emellertid statens verkliga kostnad att ställa sig mindre än det erforderliga anslagsbeloppet giver vid handen.

Den nu planerade anordningens provisoriska karaktär föranleder naturligen, att åt densamma gives endast en jämförelsevis kort varaktighet. Att bestämt beräkna, huru länge de extraordinära förhållanden, som påkalla denna provisoriska åtgärd, kunna komma att fortvara, låter sig uppenbarligen ej göra. Huru än den pågående krisen utvecklar sig, lär dock arbetsmarknaden näppeligen komma att återvinna sitt normala läge förrän tidigast under nästinstundande sommar. Jag har därför ansett mig böra förutsätta, att denna statens bidragsskyldighet icke lämpligen bör upphöra förrän med utgången av maj 1915, och skulle densamma i så fall, räknat från den 1 nästkommande oktober, fortgå under sammanlagt 8 månader.

Beträffande i övrigt villkoren för statsunderstödet utgående torde i tillämpliga delar träffas ungefär enahanda bestämmelser, som stadgats genom nådiga kungörelsen den 4 juni 1913. Så exempelvis synes böra stadgas, att, innan resebidrag lämnas, överenskommelse om anställning skall vara träffad eller med skäl kunna förväntas komma till stånd. Emellertid vill det synas, som om åtminstone så till vida en modifikation bör göras, att den minsta väglängd, för vilken bidrag till resekostnaden erhålles, ej obetydligt ökas. Härigenom skulle statens bidragsplikt begränsas till resor å något längre sträckor, där sålunda större svårigheter torde möta för resekostnadernas bestridande. Den väsentliga besparing, som därigenom skulle vinnas, bör å andra sidan möjliggöra, att understöd kan utgå även för något dyrare resor än vad nyssnämnda kungörelse medgiver.

Det låter sig tydligen ej bestämt beräknas, i vad mån en i överensstämmelse med nu angivna grunder anordnad understödsverksamhet skulle komma att anlitas samt huru stor statens kostnad följaktligen kan bliva. Några bestämda hållpunkter härför erbjuda ej de begränsade och delvis av olikartade faktorer påverkade erfarenheterna av det hittillsvarande

förskottssystemet. Ej heller kan förutses, vilken omfattning den offentliga arbetsförmedlingen, vid vilken denna understödsverksamhet måste förknippas, kan komma att erhålla. Under förutsättning av en genomsnittlig kostnad per resa av 4 kronor, därav på staten belöpte sig 2 kronor, skulle emellertid ett belopp av 20,000 kronor bereda tillgång till understödjande av 10,000 resor, vilket lär bli tillräckligt. Av det sålunda förslagsvis beräknade beloppet torde en avsevärd del tillgodokomma statens järnvägar i form av ökade trafikinkomster. Jag tillåter mig i detta sammanhang påpeka, att genom en anordning sådan som den nu föreslagna med all sannolikhet skulle å det anslag, som av riksdagen äskats till understöd åt arbetslösa, komma att besparas större belopp än som skulle utgå såsom bidrag till resekostnader.

Beträffande den del av resekostnaden, som icke ersättes av staten, torde denna böra i första hand bestridas av arbetaren själv eller efter överenskommelse av hans arbetsgivare. I förekommande fall lär emellertid arbetsförmedlingsanstalt eller vederbörande kommun finnas villig att bisträcka därmed.

Det synes mig böra i detta sammanhang klargöras, huruvida vid bifall till den av mig ovan föreslagna anordningen jämväl det nu tillämpade förskottssystemet bör samtidigt bibehållas. Något direkt hinder härför föreligger tydligen icke, utan kunna båda systemen tillämpas vid sidan av varandra. Vid sådant förhållande skulle emellertid kunna inträffa, att arbetsökande dels får halva resekostnaden betald av statsmedel, dels ock, såsom varande medellös, får den andra hälften förskotterad. Om då förskottet ej av honom återbetalas, faller jämväl hälften av denna förlust å staten, som sålunda i dylikt fall kunde komma att bekosta $\frac{3}{4}$ av hela resekostnaden. Då jag icke anser lämpligt att så långt utsträcka statens understödjande verksamhet ock då en sådan anordning, som i realiteten begränsade arbetsförmedlingens (kommunens) medansvarighet för förlust vid förskottering till allenast $\frac{1}{4}$ av beloppet, kunde befaras innebära alltför ringa garanti för varsamhet vid förskotts beviljande, synas de båda ifrågavarande formerna för statens understödjande av arbetssökandes resor ej böra samtidigt användas. Därest sålunda den av mig här förordade understödsverksamheten kommer till stånd, ämnar jag hos Kungl. Maj:t hemställa, att, så länge densamma fortgår, förskottering av resekostnaderna jämlikt nådiga kungörelsen den 4 juni 1913 måtte upphöra. Kostnaden för statsverket på grund av den nu föreslagna understödsverksamheten skulle sålunda i verkligheten komma att minskas med det belopp, som härigenom besparas.

Vad slutligen angår sättet för statsunderstödet utbetalande, synes

detsamma lämpligen kunna anordnas på huvudsakligen samma sätt, som i nämnda kungörelse är föreskrivet. Vederbörande organ för offentlig arbetsförmedling, permanent eller provisoriskt, skulle alltså äga att i efterskott utbekomma hälften av det belopp, med vilket detsamma likviderat rekviderade järnvägsbiljetter (3:dje klassen) för anvisade arbetssökande.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1915 bevilja ett förslagsanslag av 20,000 kronor att i huvudsaklig överensstämmelse med ovan angivna grunder utgå såsom bidrag till resekostnader för medellösa arbetssökande, som av arbetsförmedlingsanstalt anvisats plats å annan ort, med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel redan under år 1914 utanordna erforderliga belopp.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Conr. Falkenberg.